

De fleste børn synes, det er spændende at komme på kirkegården. Både fordi kirkegården rummer et hav af fortællinger, og fordi et besøg på kirkegården som oftest er et godt udgangspunkt for en snak om både livet og døden og alle de ting, som vi ikke bare sådan lige kan forstå.

Af Rikke Milan, præst og konsulent ved Folkekirkens Skoletjeneste i Næstved og Bente Vistisen, lærer og konsulent ved Folkekirkens Skoletjeneste i Næstved

Nogle børn kender kirkegården, fordi de har oplevet dødsfald i familien og derfor er kommet der med deres familie for at besøge et gravsted, mens andres kendskab begrænser sig til, hvad de har set og hørt fra andre. Men uanset deres erfaringer så har de stort set alle nogle forestillinger om død, begravelse og kirkegården, som de gerne vil dele, og som oftest har de også en masse både konkrete og ganske filosofiske spørgsmål, som de brænder for at stille. Et besøg på kirkegården kan være med til at sætte rammen for disse erfaringer og spørgsmål, ligesom besøget også kan være med til, at børnene får større fortrolighed med, hvad kirkegården er for et sted, og hvilken funktion kirkegården kan have i forbindelse med livets afslutning og i tiden bagefter.

Den sidste have

I Folkekirkens Skoletjeneste i Næstved var vi derfor ikke i tvivl om, at vi også skulle udarbejde og udbyde et undervisningsprojekt om kirkegården til skolerne i provstiet. Det blev til projektet »Kirkegården – den sidste have«, som er målrettet alle elever i 2.-4. klasse og er tænkt som et tværfagligt forløb mellem kristendomskundskab, dansk og billedkunst. Til projektet er der udarbejdet et bag-

grundsmateriale til lærerne om bl.a. begravelsen som overgangsrite, teologien i jordpåkastelsesritualet og om kirkegården og de symboler, der knytter sig hertil.

Til eleverne er der lavet et hæfte, som indeholder forskellige opgaver, der kan være med til at åbne deres øjne op for hvilken mangfoldighed af symboler, gravsten og beplantning, der kan være på en kirkegård, og hvilket særligt sted kirkegården er. Nogle af opgaverne løses på kirkegården og andre i klassen. Endvidere findes elevopgaver som kopisider i materialet, ligesom det indeholder tre konkrete forslag til kreative aktiviteter.

Hvordan foregår en begravelse?

Efter på klassen at have arbejdet med nogle af de grundlæggende tilværelsesspørgsmål, der rejser sig i forbindelse med død og begravelse, besøger elever og lærer kirkegården og snakker med både præsten og kirkegårdslederen/graveren. De hører bl.a. om, hvordan en begravelse/bisættelse helt konkret foregår, de snakker om ritualet og får på den måde også en forståelse af, hvilken betydning en kirkegård kan have for de efterladte. Eleverne skal også rundt på kirkegården og se, undersøge og selv erfare, hvordan gravsteder og kirkegården som helhed fortæller historier om menneskeliv, om håb og drømme, om smukke møder og om sørgelige skæbner. Og forhåbentlig vil de også få en fornemmelse af, hvordan liv og død, glæde og smerte hører sammen.

Med sig på kirkegården har eleverne det lille opgavehæfte, hvori der er plads til både at skrive og tegne. Eleverne skal fx finde den gravsten, de synes, der er smukkeste, den, der er mest sørgelig eller den gravsten, der gør størst indtryk på dem, og tegne den ind i hæftet. En anden opgave i hæftet har fokus på symboler. Her skal eleverne finde så mange symboler som muligt, notere dem i hæftet og derefter udvælge og tegne de tre, de bedst kan lide. Endelig får de også mulighed for at tegne et gravsted, sådan som de synes, at det skal være. I udarbejdelsen af elevhæftet har det været vigtigt for os, at der er opgaver til alle elever i både 2. og 4.klasse. Derfor er der både rubrikker, der kan tegnes i, og felter, der kan skrives på, ligesom hæftet også indeholder både billeder og fx digte skrevet af børn.

Kirkegården er et sted til refleksion

Tematikken i projektet er alvorlig, men erfaringen viser, at elever fra 2.-4. klasse, der besøger kirkegården og snakker med præst og graver, er optagede og nysgerrige. De stiller de spørgsmål, der skal stilles og leder efter svar. Tilbagemeldingerne på projektet har da også været mange og positive fra både lærere, præster og kirkegårdspersonale. Flere lærere har især kommenteret, at kirkegårdsbesøget blev yderligere kvalificeret af, at eleverne både mødte præsten og graveren, som med hver deres baggrund kunne vise og fortælle, hvordan kirkegården både kan fungere som et mindested og et refleksionssted. At kirkegården er et helt særligt sted, som betyder meget for mange mennesker. Og forhåbentlig kan et projekt om kirkegården også være med til, at eleverne begynder at forstå, hvordan man kan forholde sig til døden som en uundgåelig del af livet, og hvordan sorgen over døden kan finde sin plads i livet.

Link | Skoletjenesten Knips:

<http://www.skoletjenesten-knips.dk/>

Fakta | Projektet

Projektet Den sidste have er et godt eksempel på et projekt blandt de folkekirkelige skoletjenester, der vokser frem ét sted og siden deles med en anden, en tredje og fjerde skoletjeneste mv., og hvert sted får sin egen helt unikke form. Den sidste have er oprindelig udviklet i Skoletjenesten KK44 i Silkeborg og har på sin vej til Næstved været forbi bl.a. Folkekirkens Skoletjeneste i Faxe, Stevns og Køge og Folkekirkens Skoletjeneste i Kgs. Lyngby – Rudersdal.

Fakta | Kirkebesøg

Når en klasse er på kirkebesøg, er det oftest præsten og evt. organisten eleverne møder. En kirkegårdsvandring er en oplagt mulighed for at inddrage en anden vigtig person ved den lokale kirke nemlig graveren/ kirkegårdslederen.